

МОВОЗНАВСТВО

УДК 81'282

ДИСКУРСИВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ВСТАВЛЕНИХ КОНСТРУКЦІЙ У ДІАЛЕКТНОМУ ТЕКСТІ

Катерина Глуховцева

доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри української філології та загального мовознавства ДЗ «Луганський національний університет

імені Тараса Шевченка»

(Старобільськ, Україна)

e-mail: hlukhovtseva@gmail.com

ORCID: 0000-0002-5581-2204

У статті з'ясовано особливості вживання та функції вставлених конструкцій у діалектному тексті-дискурсі. Автор аналізує вставлені слова, словосполучення й речення, що передають додаткову інформацію про когось чи щось, можуть пояснювати іноземні чи маловідомі слова, уточнювати думку, висловлювати зауваження до висловленого. Вставленим може бути й текст. Усі вставлені конструкції розподілено на уточнювальні, пояснювальні і доповнювальні. За допомогою вставлених конструкцій діалектоносії демонструє інтерактивну предметну компетенцію, що передбачає розуміння комунікантом властивої для конкретної лінгвокультури онтології, тобто осягнення основ усього суцього або розумом, або інтуїцією, а також володіння способами їхньої категоризації. Вставлені конструкції репрезентують соціокультурну компетенцію діалектної особистості, що полягає в знанні учасниками комунікації, зокрема мовцем і слухачем, культурної специфіки мовної спільноти, висловлюючи при цьому мисленнєві узагальнення і вербалізуючи соціокультурні постулати. У діалектних текстах-оповідях помічено зіставлення звичаїв кількох часових зрізів, двох ареалів. У цьому разі можна говорити про діалог кількох текстів, зокрема «старшого» і «молодшого».

Ключові слова: вставлені слова; словосполучення; речення; вставлений текст; вставлені конструкції; діалектний текст; діалектний дискурс; текст-дискурс; інтерактивна предметна та соціальна компетенція.

Hlukhovtseva Kateryna. The discursive potential of inserted constructs in the dialectal text.

The article reveals features of the use and function of inserted constructs in the dialectal text-discourse. The author analyzes the inserted words, phrases and sentences that convey additional information about someone or something, can explain foreign words or little-known words, precise the idea, express remarks to the statement. Inserted text may also be. All inserted constructs are divided into clarifying, explanatory and complementary. With the inserted constructs, the dialectal carrier demonstrates interactive subject competence, which involves understanding of ontology, that inherent in a particular linguistic culture, that is, comprehending the foundations of all things, either by reason, or by intuition, and possessing methods for their categorization. The inserted constructs represent the socio-cultural competence of the dialectal person, which consists in knowing the participants of the communication, in particular the speaker and the listener, the cultural specifics of the language community, expressing at the same time thinking generalizations and verbalizing socio-cultural postulates. In dialectal narratives is noted a comparison of the customs of

© Глуховцева К., 2018

several time slices and of two areas. In this case, we can talk about the dialogue of several texts, including «senior» and «younger» or

known for the dialect carrier and the new, unknown. Inserted texts have all the signs of intertextuality, when their own text contains a translation of someone else's text, placed for a more detailed explanation of thought, to better specify it.

The inserted constructs usually do not include a modal, emotionally-expressive assessment of expressed in the sentence, but their structure may have their own insert words. Modal-evaluative functions approximate the inserted constructs to the inserts, but the character of the additional explanation that violates the syntactic unilateralism remains determinant.

Keywords: *inserted words; phrases; sentences; inserted text; inserted constructs; dialectal text; dialectal discourse; text-discourse; interactive subject and social competence.*

Діалектний текст як складна мовна субстанція перебуває в полі зору науковців не одне десятиліття, проте нині його феномен привертає увагу все більшої кількості дослідників, які вказують на те, що діалектний текст – це миттєва вербалізація свідомості у формі мовної семіотичної одиниці, що «відповідає прагматичній настанові комунікації» [Гуйванюк 2015, с. 120], а також наголошують на цінності діалектних текстів, котрі несуть «значний обсяг і якість інформації про складну організацію розмаїтого репертуару мовних одиниць говірок відповідного хронотопу», дають «можливість виявлення на підставі текстів взаємодії в комунікації мовних і позамовних (невербальних) засобів передавання змістів» [Гриценко 2015, с. 102].

Поняття *діалектний текст* тісно пов'язане з поняттям *діалектний дискурс*. На думку багатьох учених, вони перебувають у відношеннях включення (дискурс вбирає в себе текст), однак «протиставляються як статичність динамічності, результативність комунікативного акту процесуальності, тобто дискурс – це текст, який розглядають з урахуванням комунікативної ситуації» [Гуйванюк 2015, с. 125].

У діалектному тексті-дискурсі можна спостерігати взаємодію мовця та співрозмовника, що виявляється в особливій структурі висловлення, численних мовних засобах, які є в арсеналі діалектоносія. Значне місце серед цих мовних засобів належить вставним і вставленим конструкціям. Говорячи про диференціацію вставних і вставлених одиниць, учені констатують: «На відміну від вставних слів, словосполучень і речень, що виражають суб'єктивне ставлення того, хто говорить, до висловленої ним думки, вставлені слова, словосполучення і речення виражають такі додаткові повідомлення чи побіжні асоціативні зауваження, які доповнюють, уточнюють, розвивають зміст висловлення, указуючи на якісь деталі чи нові факти, що не були передбачені в перший момент формування думки» [Шульжук 2004, с. 169]. Отже, вставлені конструкції є виразниками об'єктивної модальності. Особливістю цих одиниць є й те, що вони не можуть стояти на початку речення, оскільки особа, яка говорить, не може наперед уточнювати свої думки (І. Слинько, Н. Гуйванюк, М. Кобилянська). Можна погодитися з думками цих учених не лише про вставлені речення, а й про вставлений текст.

Завдання цієї статті вбачаємо в тому, щоб виявити особливості вживання та функції вставлених конструкцій у діалектному тексті-дискурсі.

Слова й речення, рідше – словосполучення, що передають додаткову інформацію про когось чи щось, можуть пояснювати іншомовні чи маловідомі слова, уточнювати думку, висловлювати зауваження до висловленого [Загнітко 2012, с. 86]: *о́то йе́ дине́ йак і́дут' с'ватац'а / та́ йе та́ке усло́в-йіе / ма́йе їти не́ч'отне́ кол'іч'е́ство / бо́ же́них / **хлопець** / ма́йе їти по́заду у́с'іх сва́т'іу́ і об'а́зате́л'но до́ н'ого не́до́лж'но бут' па́ри / то́го і не́па́рне*

кол'ічество дол'жно бут'; ото хлопець розвідавши отношен'їє до себе ч'ерез роди'ча заси'лаў сват'їў // **ран'ше старостами йїх називали / просиў він ч'ужих л'удей / но то даўно воно було / а йак до нас блиише / так часто своїй 'ход'ат' / часто ї ж'їнки / бат'ки ў осноўному // коли їдут' свати / **чи то їйдут' / йак шчас на машин'ї / то бе'рут' с собою т'їки пал'аниц'у / буханець' хл'їба** (Тут і далі цитуємо тексти, записані від Пронько Марії Трохимівни, 1935 року народження, с. Лисогорівка, Новопокковський р-н, Луганська обл.).**

Нерідко вставленими є цілі тексти, більші чи менші за розміром, які розвивають у середині тексту інший сюжет: *кон'єшно ж н'їх'то оно ўже ў нас не'робит' так / йак ран'ше // шос' / кон'єшно / осталос' ўс'ораўно / но сватайут' не' ўс'ї / а ото б'їл'ше йак збе'руць' а жит' разом / то поки не' жен'аць' а / бо воно ж не' ўсе'гда д'ен'ги с'разу йе / то тод'ї бат'ки кажут' / шо хоч' засватат' / шоб л'уди знали / оно ж се'ло / йак поне'сут' спл'етн'ї / то луч'є ўже с'разу зробит' / шоб н'їч'ого не' казали / і не' мотали н'єрви // оно старим бабам не' докаже'ш / а при'едумат' можут' багато // так ото ў та'ких случ'айах робл'ат' бат'ки сватан'а / а ран'ше / кон'єшно робили його ус'ї.*

Вставлені конструкції з'являються тоді, коли мовець помітив їх необхідність, почавши складати текст [Пономарів 2006]: *н'їсл'а ве'чер'ї / там ран'ше / кон'єшно / н'їсен' сп'ївали / но йа ўже не' помн'у просто / бо воно ўже і ў нас не' соўс'єм так було // но глаўне / шо оць'у н'їч' н'їсл'а сватан'а д'їўку свати і хлопець' забив'али од бат'к'їў у хату до будуищей све'к'рухи // а ўранц'ї она пове'рталас' до'дому і ўже готувалис' до свад'би // но то у нашому се'лі так було.*

Вставлені конструкції зазвичай не містять у собі модальної, емоційно-експресивної оцінки висловленого в реченні, проте в їхній структурі можуть бути власні вставні слова: *а чаише у нас ли'сице'їу д'їўчи'ну звали // була така при'моўка / шос' таке / шо / йшли пол'уват' / надибали ли'сиць'у се'стриць'у / гналис' а / гналис' а / а вона до вас ў дв'їр зашми'гнула / то чи йе ў вас ли'сиць'а / к'расна д'ївиць'а / чи не' жде свого ми'слиць'а / бо ў нас такий йе // ну може кон'єшно шос' не' так йа тоб'ї ка'жу / но пр'їм'єрно так / або проише ише кажут' ў нас // заход'ат' і г'овор'ут' / ваш то'вар / наш ку'пец' / доста'вали хл'їбину.*

Модально-оцінні функції наближають вставлені конструкції до вставних, однак характер додаткового пояснення, що порушує синтаксичну одноплановість, залишається визначальним [Пономарів 2006]: *те'пер ўже мама молодой'ї тоже окропл'уйе молод'їх та гостей св'аченой'у водой'у та поси'пайе канх'ветами / пе'ре'м'їшаними з зе'р'ном та коп'ї'їками // шоб поси'пат' було / готув'їли спе'ц'їал'но см'єс' таку // шас оно кон'єшно б'їл'ше дест'в'їт'єл'но канх'ветами та гро'шима поси'пайут' / а ише ў нас об'азат'єл'но м'їшали разне зерно / ч'їм б'їл'ш разного / тим луч'є і об'азат'єл'но хм'їл' м'їшали // йак д'їўка була на ви'дан'ї / то мати ўже ос'їн'у собі'рала / оно то на хл'їб же зби'рали / шоб дроз'ї'ї зробит' / но то остаў'али і на свад'бу // а в'їн хм'їл' так гарно крути'єс' а / йак надаў / ну кра'с'їво було // дал'ї бат'ко зв'азуйе руки молодих виши'тим рушн'їком і ве'де йїх упе'ред / держач'ї за рушник // бува таке / шо бат'ко ве'де молодих наўколо машини / ї так т'рич'ї / шоб б'їл'ше йїх обси'пали ї б'їл'ше ш'част'а ї багатства ў них було.*

Науковці, які вивчають вставлені конструкції, підкреслюють передусім їх належність усному мовленню [Пономарів 2006; Литвинова 2013]. Усність як ознака діалектного тексту передбачає відсутність чіткого плану висловлювання, що відкриває можливості для розвитку думки, повідомлення додаткової інформації, яка стосується суті справи, але без неї можна обійтися. Спонтанність мовлення спонукає діалектоносія до відступів, більш чи менш розлогих, деталізації окремих епізодів, тому в текстах-спогадах вставлених конструкцій багато. Якщо врахувати, що в діалектному тексті відображена «глибина розуміння інформантом ситуації спілкування», особливості спілкування з експлоратором (*чужим, не своїм*), ставлення інформанта до провокованого спілкування, його бажання чи небажання докладно про все розповісти [Гриценко 2015, с. 104], то, природно, що діалектні тексти нерідко насичені вставленими конструкціями. Загалом справедливими вважаємо слова М. Бахтіна: «Живе висловлювання, що осмислено виникло в певний історичний момент у соціально визначеному середовищі, не може не зачіпати тисячі живих діалогічних ниток, зітканих соціально-ідеологічною свідомістю навколо предмета висловлювання, не може не стати активним учасником соціального діалогу. Воно й виникає з нього, із цього діалогу, як його продовження, як репліка, а не звідкись збоку підходить до предмета» [Бахтин 1975, с. 90].

Вставлені конструкції діалектного тексту демонструють інтерактивну предметну компетенцію діалектоносія, що передбачає розуміння комунікантом властивої для конкретної лінгвокультури онтології, тобто осягнення основ усього суцього або розумом, або інтуїцією, а також володіння способами їхньої категоризації: *с'тароста / у нас бе"рут' бат"к'їў ї хре"ш'чених ў осноўному / ну ко'го там глаўним назнач'айут' / но муш'чина маў бут' / бе"ре в'ін ту пал'а'ниц'у / за'мотуєє їйїї у рушни'ка / не" об'азат'ел'но виши'того / просто / шоб хл'їба до' себе не" тулит' / бо гр'їх же // в'ін кла'де о'ту пал'а'ниц'у за'пазуху // с'ватали же ран'ше в осноўному ос'ін':у до Покрови / то'го о'то / знайеш' / кажут' / шо при'їшла Покрова / заре'ўла д'їўка / їак ко'рова // то'го п'ід оде"жиноюу їа'койус' 'верхн'ойу і хо'вали пал'а'ниц'у // н'їкому по до'роз'ї не" ка'зали / де їдут' і чо'го їдут' // та л'уди во'ни до'гадувалис' пош'ти їс'їда.*

Діалектоносіє як мовна особистість нерідко репрезентує соціокультурну компетенцію, що полягає у знанні учасниками комунікації, зокрема мовцем і слухачем, культурної специфіки мовної спільноти, висловлюючи при цьому мисленнєві узагальнення і вербалізуючи соціокультурні постулати: *п'ідходи'ли до' хати с'тарости // а х'лопе"ц' ли'шаўс'а по'заду у во'ротах // с'тукат' т'реба було с'ватам тр'ома пал'ц'ами у в'їкно / тима / шо хрести'мс'а // їак ви'ходи'ли хаз'ай'їва / чи то ўже ї хату з'вали / чи іно'гда іще над'вор'ї нач'и'нали / ве"ли ц'їлу б'е"с'еду.*

У текстах-оповідях, спогадах автор нерідко акцентує увагу на тих моментах обряду, які він добре пам'ятає, чи тих, що стерлися з пам'яті. Для цього послуговується словами *помн'у, не" помн'у, по'гано помн'у: ну там усе складно так було / їа ўже ї не" помн'у / ну ка'зали по'разному // часто д'їўку ку'нице"їу у при'моўках називали / но то їа воби'че по'гано помн'у.*

Вставлені конструкції допомагають мовцеві вербалізувати зіставлення звичаїв кількох часових зрізів, висловити свої зауваження про відмінності в них. У цьому разі можна говорити про діалог «старшого» тексту, у якому викладені події минулого, і «молодшого», що репрезентує сучасність: *о'то ж*

йакшо согласна д'іучи^ена / то рушні ками ус'іх^і чере^з пле^че не^{ре}уїазувала // шчас о^{но} д'іучата^у вже і не^ви^{ши} вайут['] пошти / то уїаажут['] / но то ме^ні казали / од'еждої ус'акої // купуйут['] заран'еїе то св'іте^{ра} / то халати там та^{ке} / ко му шо треба / і уїаажут['] чере^з пле^че ус'іх сват'іу і же^{ни}ха; йакшо ж бат'ко буу не^проти / то ни^талис' то д'і д'іуку // ну ми шче п'іч колупали // стидно так було нам / ну щас кон'ешно о^{но} вже і печ'і не^{ма} // то і д'іукам^у вже не^{ст}идно // но то та^{ке}.

Відступи від розвитку сюжету нерідко присвячені опису повір'ів, прикмет. Якщо оповідач деталізує їх, то загалом вони сприймаються як вставлені в текст повідомлення про особливості місцевої звичаєвості. Тому їх можна розглядати як явища, суміжні із вставленими конструкціями чи подібні до них: йак ото не^{ре}в'азали / прос'ат' сват'іу вже до столу // накри^вайут['] / кон'ешно / старайуц':а багато / та шоб сма^чне було / і жирне шоб м'асо було / водка // шоб не^сказали свати / шо д'іука готуват' не^{ум}їе / бо і мати не^{ум}їе / чи не^{на}у^чила / то готуві^{ли} ус'е^{гда} багато і разного // йак пос'ідали за ст'іл / то за сватану д'іуч'и^{ну} кликали р'ізат' хл'іб // саме во^{на} мала при ус'іх пор'ізат' пал'а^{ни}ц'у і по тому / йак во^{на} то роби^т' і судили^у вже / йа^{ка} то хаз'аїка / йак во^{на} пор'іже / чи р'іуно / чи порве шмат^{ка}ми / чи ум'їе воби^че обраш'цац':а з хл'ібом / бо в'ін же св'а^тий // ди^л'ац':а / ск'іки крихт / чи ба^гато / чи гарно р'іже / шоб менше іїх було / чи р'іун'і куски роби^т' / воби^чем // во^{на} ж мала і розда^{ват}' хл'іб // ди^вилис' / ко^{го} зразу уважи^т' / кон'ешно / старост'іу сна^чала мала награ^{ди}т' / йакшо особ'е^н:о бат'ки були хлопц'а / то сна^чала іїм / то д'і інішим роди^чам молодика / своїм бат'кам і хлопц'у / а то д'і вже со^б'і // хл'іб зо сватан':а не^{мож}на було ли^{шат}' // то^{го} пор'ізат' д'іука мала йо^{го} на ст'іл'ки шмат'к'іу / ск'іл'ки л'удеї на сватан':і / і йо^{го} мали зій^{сти} // пал'а^{ни}ц'у то^{го} і не^{кли} не^дуже ве^л'ику / особ'е^н:о / йакшо не^{ба}гато л'удеї шло сватат' // луч':е потом дру^{гим} хл'ібом до^бавит' йакшо не^хвате / бо ус'і минтуси хот'і^{лос}' же по^пробоват' / а хл'іба йакшо д'уже ба^гато то помни^{ли} ж / шо йо^{го} нада було увес' зій^{сти}.

При нагоді мовець за допомогою вставлених конструкцій може зіставляти факти кількох лінгвокультур, як-от: то у нас кон'ешно по^разному ви^купл'айут['] / стоїат' і на воротах / і на пороз'і на ка^{жд}их две^р'ах / кругом прос'ат' ви^купи // ну йа^к'і ви^купи / то гроші / хто кан'хвети / хто шче чо^{го} / мужи^ки т'і водку часто прос'ат' // ну то вже во^{но} та^{ке} / трохи на новий лад / бо про ус'і пошти ви^купи заран'еїе до^гавар'уйуц':а // но устр'ічайец':а та^{ке} / шо називаїец':а ворота // назван'їе от то^{го} / шо дорогу пере^д хатою чи п'ідїїздом до наре^ченої не^{ре}город'ат' стол^{ом} / на йа^{ко}му об'азат'е^л'но дол^жна бут' ікона / бутилка водки / хл'іб / м'асне та солодке // ворота ста^л'ат' / у осно^уному / хлопц'і / йа^к'і жи^вут' на ву^л'иц'і чи у дом'і молодой // да^лек'і друз':а / йа^ких не^{при}г^{ла}шали на свад'бу // хоч шчас о^{но} вже ча^шиче не^{зо}вут' чу^жих / а ста^л'ат' ворота брати та роди^чі н'е^вести і при^глаш^{он}:а молод'ож // колис' с^боку н'е^вести були т'іл'ки хлопц'і / йа^к'і і старалис' не^відпустит' д'іуч'и^{ну} // але те^пер ц'а тра^д'иц'и^я ч'істо с'імвол'іче^ска // кстат'і / про суму ви^купу та ініш'і особ'е^н:ост'і нада поговори^т' ран'ше / заран'еїе / шоб с^м'ішки не^вилис' / у насто^йащ'і об'іди // а то і драку // бувал'і кажут' / шо слу^чалос' і та^{ке} / шо із'а с'ори на воротах зри^валос' ве^с'іл':а // так шо нада знат' / наск'іл'ки мож^{на} шутит' // д'уже ва^жно во^ур'ем'а

по¹чувствоват' / шоб не² пе³ре⁴гнут' палку // **о то** рас⁵казувала м⁶ін⁷і под⁸руга / з Во⁹лин¹⁰і о¹¹на р¹²одом / шо ў них о¹³но назив¹⁴айе¹⁵ц':а бра¹⁶ма / та ње та¹⁷кїй з¹⁸вичай / шо њак¹⁹шо хтос' поздо²⁰роваўс'а за ру²¹ку з раз²²них сто²³рон / то ўсе с²⁴разу кон²⁵чайе²⁶ц':а вес' ви²⁷куп // о то²⁸ж / њак²⁹шо ви стої³⁰те с³¹боку моло³²дойі / а по тої б³³ік сто³⁴ла ваш³⁵ луч³⁶:її друг / з ња³⁷ким ви ўч³⁸ора гу³⁹л'али / то не⁴⁰ сп⁴¹іш'іт' здо⁴²роўкац':а за ру⁴³ку / бо за н⁴⁴е⁴⁵в'есту мо⁴⁶же⁴⁷те не⁴⁸ ўз'ат' н⁴⁹ічо⁵⁰го // ча⁵¹сто ра⁵²ди шут⁵³ки на во⁵⁴ротах зам⁵⁵іст' вод⁵⁶ки мо⁵⁷жут' по⁵⁸дат' во⁵⁹ду // так шо со⁶⁰д'е⁶¹р⁶²ж⁶³име ка⁶⁴ждої бу⁶⁵тил⁶⁶ки / њак би на⁶⁷д'о⁶⁸жно зак⁶⁹рита во⁷⁰на не⁷¹ була / так шо на⁷²да не⁷³ т⁷⁴іл'ки по⁷⁵н'ухат' / а ї по⁷⁶пробоват'. У цьому випадку вставлені кон⁷⁷струкції ма⁷⁸ють усі озна⁷⁹ки ін⁸⁰тер⁸¹тек⁸²сту⁸³аль⁸⁴но⁸⁵сті, коли влас⁸⁶ний тек⁸⁷ст мі⁸⁸стить пере⁸⁹каз чужо⁹⁰го тек⁹¹сту, вм⁹²іщено⁹³го для до⁹⁴клад⁹⁵нішо⁹⁶го роз'яс⁹⁷нен⁹⁸ня дум⁹⁹ки, кра¹⁰⁰щої їй кон¹⁰¹кретиза¹⁰²ції.

Вставлені одиниці можуть бути уточнювальними: п¹іс²л'а бла³госло⁴вен':а с⁵ваши⁶ки / **це об'азат'ел'но не⁷замужн'і д'їу⁸чата** / ви⁹вод'ат' моло¹⁰дого на ву¹¹лиц'у // св¹²а¹³ш¹⁴ок об¹⁵ично дв¹⁶і ї їм'е¹⁷н:о о¹⁸ни со¹⁹про²⁰во²¹жд'айут' на²²ре²³ч²⁴ено²⁵го до х²⁶в²⁷ірт²⁸ки моло²⁹дойі // у дво³⁰р'і чи пе³¹ре³²д п³³ідїїздом ма³⁴ма на³⁵ре³⁶ч³⁷ено³⁸го ок³⁹ро⁴⁰пл'ує св⁴¹а⁴²ч⁴³ено⁴⁴ю во⁴⁵дойу кро⁴⁶пилом / з⁴⁷робл⁴⁸е⁴⁹ним з м⁵⁰ир⁵¹ти / сна⁵²ч⁵³ала на⁵⁴ре⁵⁵ч⁵⁶ено⁵⁷го / пот⁵⁸ім го⁵⁹стеї та ма⁶⁰шини / ў ња⁶¹ких моло⁶²дойі та вес' њо⁶³го поч⁶⁴т по⁶⁵їде ви⁶⁶ку⁶⁷пати моло⁶⁸ду;

пояснювальними: ча¹сто на пе²ре³дос⁴тан':іх д⁵вер'ах до моло⁶дойі п⁷іс⁸л'а ви⁹купу ви¹⁰вод'ат' п¹¹ідста¹²ўну н¹³е¹⁴в'есту / **моло¹⁵духу** // р¹⁶ад'ат' њїїї њак са¹⁷м'і хоч'ут' // ча¹⁸сто ч¹⁹іпл'аїут' по²⁰душки ўпе²¹ред / њак буд²²то жи²³в'іт / іно²⁴гда до²⁵баўл'аїут' ку²⁶клу дл'а бук'ета // ну у нас так р²⁷обл'ат' р²⁸ідше / а ча²⁹ш³⁰че на³¹р'ажайут' хло³²пц'їў / а бо во³³бїче не³⁴бри³⁵тих мужи³⁶к'їў / шоб см³⁷іш'н'іш було // њак³⁸ш³⁹чо у на⁴⁰ре⁴¹ч⁴²еної їест' бра⁴³ти / то р⁴⁴ад'ат' са⁴⁵мого мен'шого бра⁴⁶та // **ран'ше на⁴⁷р'ажали т'іл'ки р'ідного / а ш⁴⁸час ви⁴⁹бі⁵⁰райут' із дво⁵¹їур'ідних** // ко⁵²н'ешно п⁵³ідста⁵⁴ўну н⁵⁵е⁵⁶в'есту ста⁵⁷райу⁵⁸ц':а од'іт' хоч' тро⁵⁹хи по⁶⁰хоже на на⁶¹стоїаїшчу // ну ш⁶²час мо⁶³да на б⁶⁴іл'і пла⁶⁵т':а / то і моло⁶⁶духу р⁶⁷ад'ат' у б⁶⁸іле / њак⁶⁹шо ост⁷⁰алос' ч⁷¹їїес' пла⁷²т':а со с⁷³вад'би / то њо⁷⁴го ўд'ївайут' / њак⁷⁵шо не⁷⁶ма // то п⁷⁷росто у п⁷⁸рості⁷⁹н'і / ў кус⁸⁰ки т'ул'ї / **бо х⁸¹ва⁸²ту ж т⁸³реба з⁸⁴робит'** // губи ча⁸⁵сто к⁸⁶рас'ат' к⁸⁷рас⁸⁸ним / шоб п⁸⁹ідста⁹⁰ўна на⁹¹ре⁹²ч⁹³ена ш⁹⁴че ї ч⁹⁵мок⁹⁶нула ў ш⁹⁷чоку с⁹⁸ма⁹⁹чно // но то ўже та¹⁰⁰ке / т¹⁰¹реба аку¹⁰²ратно / бо ш¹⁰³че ж рос¹⁰⁴писува¹⁰⁵ц':а њїхат';

доповнювальними: ма¹шина об'азат'ел'но р²аже³на / з л⁴ен⁵точка⁶ми // ну ўс'і ч⁷іпл'аїут' / хто шо хоч⁸е / ко⁹н'ешно // їїдут' ўс'е¹⁰гда ш¹¹умно д¹²уже / об'азат'ел'но с¹³їгнал'ат' / шоб ус'і ч¹⁴ули / шо с¹⁵вад'ба / то¹⁶го с¹⁷ус'їдс'ка д¹⁸їтво¹⁹ра / та ї не²⁰ т'іл'ки / ча²¹сто ї ба²²би з д²³їда²⁴ми / ї мужи²⁵к'и пе²⁶ре²⁷їїазуїут' // ко²⁸н'ешно ў се²⁹л'ї / њак п³⁰рави³¹ло ўс'і з³²наїут' / хто ж³³ени³⁴ц':а / хто зам'їж ви³⁵ходе // во³⁶на де ї в'е³⁷р'оўка бе³⁸ре³⁹ц':а / д⁴⁰їтво⁴¹ра ї за ру⁴²ки бу⁴³ва п⁴⁴росто бе⁴⁵ре⁴⁶ц':а // ко⁴⁷н'ешно / ко⁴⁸му ж кан⁴⁹х⁵⁰вет не⁵¹ хоче⁵²ц':а // та о⁵³но ї ба⁵⁴би до⁵⁵ўго не⁵⁶ д⁵⁷умаїут' // а мужи⁵⁸к'и / так їм' т'їки ска⁵⁹жи / шо по с⁶⁰ус'їдству хтос' зам'їж ви⁶¹ходе / во⁶²ни ми⁶³гом / шоб ви⁶⁴пит' / до⁶⁵рогу пе⁶⁶ре⁶⁷крїїут' // же⁶⁸їних же з дру⁶⁹ж'ком ви⁷⁰ход'ат' і нач'їнаїут' торго⁷¹ва⁷²ц':а.

Іноді вставлені кон¹струкції мовець викорис²товує для зв'яз³но⁴сті тек⁵сту, плав⁶ного пере⁷ходу від од⁸нієї частини до ін⁹шої, вказівки на те, що оповідач відїйшов від основ¹⁰ного сю¹¹жету: губи ча¹²сто к¹³рас'ат' к¹⁴рас¹⁵ним / шоб п¹⁶ідста¹⁷ўна на¹⁸ре¹⁹ч²⁰ена ш²¹че ї ч²²мок²³нула ў ш²⁴чоку с²⁵ма²⁶чно // **но то ўже та²⁷ке / т²⁸реба аку²⁹ратно / бо ш³⁰че ж рос³¹писува³²ц':а њїхат';** ну ми ш³³че п³⁴іч ко³⁵лу³⁶пали // с³⁷тїдно так було нам / ну ш³⁸ас ко³⁹н'ешно о⁴⁰но ўже ї печ'ї не⁴¹ма // то і д⁴²їу⁴³кам ўже не⁴⁴ с⁴⁵тїдно // **но то та⁴⁶ке.**

Отже, уживання вставлених конструкцій у діалектних текстах-спогадах свідчить про виразно дискурсивний характер оповіді. Мовець у цьому випадку виявляє таку комунікативну здібність, як інтерактивність, що сприяє діалогічності, структурно-смісловій відкритості тексту, тим самим підтверджуючи залежність діалектного мовлення від контексту.

ЛІТЕРАТУРА

Бахтин, М. (1975). Слово в романе. [В:] Бахтин М. М. *Вопросы литературы и эстетики: Исследования разных лет*. Москва, с. 72–233.

Гриценко, П. Ю. (2015). Інформаційний простір діалектного тексту. [У:] *Діалекти в синхронії та діахронії: текст як джерело лінгвістичних студій*. Київ, с. 100–118.

Гуйванюк, Н. В. (2015). Багатовимірна реальність діалектного тексту. [У:] *Діалекти в синхронії та діахронії: текст як джерело лінгвістичних студій*. Київ, с. 119–127.

Загнітко, А. П. (2012). *Словник сучасної лінгвістики: поняття і терміни*. У 4 т. Т. 2. Донецьк, 350 с.

Литвинова, Н. Б. (2013). Дискурсивний потенціал граматичних одиниць діалектної оповіді-спогаду. [In:] *Science and Education a New Dimension. Philology*. I (2). Issue: 11. P. 180–184.

Пономарів, О. Д. (2006). *Сучасна українська мова*. Київ, 488 с.

Шульжук, К. Ф. (2004). *Синтаксис української мови*. Київ, 408 с.

*Подано до редакції 20.08.2018 року
Прийнято до друку 23.09.2018 року*